

Η ΙΕΡΑ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΦΑΝΑΡΙΟΦΕΡΣΑΛΩΝ
ΔΙΑ ΜΕΣΟΤ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

Ἐκ τῶν διαφόρων ἐπιγραφῶν ἃς ἐδημοσιεύσαμεν ¹ Μονῶν καὶ Ναῶν καθίστανται γνωστοὶ διάφοροι Ἱεράρχαι τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Φαναριοφερσαλῶν, ἧτις μὲ διαφόρους τίτλους διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἀναφαίνεται ὡς Ἐπισκοπή, ὡς Ἀρχιεπισκοπή καὶ ὡς Μητρόπολις. Ἡ μελέτη δὲ καὶ ἀναδίφησις τῶν γνωστῶν πηγῶν μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ Μητρόπολις αὕτη, ὡς καὶ ἐκ τῆς τιτοφορίας ἄλλων δηλοῦται εἶναι συνένασις δύο ἀρχαίων ἀρχιερατικῶν ἐδρῶν τοῦ Φαναρίου καὶ τῶν Φερσαλῶν ἢ Φαρσαλῶν, ἡ τελευταία δὲ τῶν Φαρσαλῶν Μητρόπολις εἶναι πολὺ ἀρχαιότερα τῆς Μητροπόλεως Φαναρίου. Ἐντὸς ὅμως τῶν δύο τούτων ἀρχιερατικῶν περιφερειῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ἤκμασαν καὶ ἄλλαι Ἐπισκοπαὶ ἀναφαινόμεναι εἰς τὰς διασωθεῖσας μέχρις ἡμῶν πηγὰς.

Τὰ Φάρσαλα σήμερον εἶναι κωμόπολις ἔχουσα 4.000 κατοίκους πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου Ἐπαρχίας τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Ὁ Γεωγράφος καὶ ἱστοριογράφος Μελέτιος δ' Ἀθηνῶν ἀναφέρει Φάρσαλος κοινῶς Φέρσαλος καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων Ὑζατατζε πρὸς τὸν Ἐνιπέα κειμένη, πρῶτον μὲ θρόνον Ἐπισκόπου ὕστερα ἐτιμήθη Μητρόπολις ². Ἐκ τούτου δηλοῦται ὅτι παλαιότερα γραφῆ εἶναι ὁ Φάρσαλος μεταγενεστέρᾳ δὲ ἦτο τὰ Φέρσαλα.

Ὁ ἐν Βόλῳ ἀρχαιολόγος γνωστὸς ἐκ πολλῶν καὶ ἐξαιρέτων δημοσιευμάτων κ. Ν. Ι. Γιαννόπουλος, ἐδημοσίευσε μελέτην περὶ Ἐπισκόπων καὶ Ἐπισκοπῶν Θεσσαλίας 3 ἧτις Θεσσαλία ἀπετέλει τότε τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης μετὰ 25 Ἐπισκοπῶν. Προηγουμένως εἶχε δημοσιεύσει Ἐπισκοπικούς καταλόγους ὁ Ἀμασειᾶς Ἀνθιμος ⁴, Ἐπισκοπῶν δὲ καταλόγους γνωρίζομεν τοὺς ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ ⁵ τοὺς ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος ⁶ τοὺς ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου Οὐπένσκη ⁷ καὶ ἄλλων.

Πρῶτος ὁ Ἀββᾶς Μιχαὴλ LeQuien ⁸ ἀναφέρει Ἐπισκοπὸν Φαρσαλῶν καὶ οὐχὶ Φερσαλῶν τὸν Περρέβιον συμμετασχόντα τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ὃν ἡ ἄνω μελέτη ἀναγράφει ὡς ἀχρονολόγητον ⁹ ἐνῶ εἶναι γνωστὸν τὸ ἔτος 431 ὅτε συνήλθεν ἡ ἐν λόγῳ Σύνοδος. Ἐπομένως ἡ Ἐπισκοπή Φαρσαλῶν παρουσιάζεται ὡς ἀρχαιοτάτη, ἴσως τοῦ 4ου αἰῶνος ἴδρυμα. Ὑπογράφεται δὲ οὐχὶ ὡς Φαρσαλῶν ἀλλ' οὕτως

1. Πρβλ. «Θεολογία» τεύχος ΚΓ' καὶ ἐξῆς καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ τεύχει Ἀθ. 1929.
2. Μελετίου Γεωγραφία Ἐνετίᾳ ἀσκη σελ. 386.
3. Πρβλ. Ἐπετ. Φιλ. Σελ. Παρνασοῦ τ. 10 σελ. 386.
4. Πρβλ. Νεολόγος Κωνσταντινουπόλεως 1891—1892.
5. Parthey Συνέκδ. Ἱεροκλέους.
6. Gelzer—Notitiae Episcopatum München 1901.
7. Ἐκδοσις Ῥωσικῆς Ἀκαδημίας 1896.
8. M. Le Quien Oriens Christianus Παρίσιαι 1740 τ. β' σελ. 115.
9. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 289 Γιαννοπούλου.

«Περοέβιος Ἐπίσκοπος τῶν Θεσσαλίων Σαλτῶν». Ὁ Hertzberg ¹ δὲ ἀκολουθεῖ ὁ Γιαννόπουλος ² σφάλλεται ἀναγράφων Ἐπισκοπὴν Περοραϊβίον ἐν Φαρσάλοις ἢ ἐν Ἐλασσόνι. Τὸν Περοέβιον δὲν ἀναφέρει ὁ Ἀμασειας ³ μηδὲ ἐκ τῶν ἄλλων γνωστῶν καταλόγων γνωρίζομεν αὐτόν, ἐξ οὗ ὅμως πληροφοροῦμεθα τὴν ἀρχαιοτάτην ὑπόστασιν τῆς τῶν Φαρσάλων Ἐπισκοπῆς.

Ἐτερον ἀρχαίον Ἐπισκοπον Φαρσάλου γνωρίζομεν τὸν Στέφανον μετασχόντα ⁴ τῆς ἐπὶ Φωτίου Συνόδου, καὶ ὑπογραφομένου ἐν τοῖς πρακτικοῖς ἔτει 879 ⁵. Δὲν ἔχομεν κατόπιν πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν Ἐπισκόπων Φαρσάλου, πλὴν εὐρίσκομεν αὐτὴν ὡς Ἐξαρχίαν κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα μὲ ὀνομασίαν, Φερσάλων δηλ. μὴ ὑπαγομένην πλέον ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Λαορίσσης ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην, καθὼς καὶ ὡς Ἀρχιεπισκοπὴν αὐτοκέφαλον ὑπὸ τὸν Οἰκουμ. Πατριάρχην κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ⁶, 38ῃ τῇ τάξει. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ὡς ἀνεξάρτητος Ἀρχιεπισκοπὴ Φερσάλου, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ' Γέροντος τοῦ Παλαιολόγου, παραδόξως ὅμως κατόπιν ἀπαντᾷται ὡς Ἐπισκοπὴ. Ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος τὸ 1371 ἔτος, διὰ Σιγιλλίου γράμματος καθώρισε τὰς Ἐπισκοπὰς τοῦ Μητροπολίτου Λαορίσσης, ἐν αἷς ἀναγράφει καὶ Ἐπισκοπὴν Φαρσάλου, οὐδόλωσ ἀναφέρεται Ἐπισκοπὴ Φαναρίου ⁷. Ἐκ τούτου συμπεραίνομεν ὅτι δὲν θὰ ἀληθεύει ἡ πληροφορία ἀμάρτυρος ἄλλως ὅτε ἐπὶ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ τὸ 1080 προήχθη εἰς Μητρόπολιν. Διότι ἀπαντῶμεν Ἐπισκοπὴν καὶ Ἀρχιεπισκοπὴν ἢ Ἐξαρχίαν Φαρσάλου ⁸ μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος, προήχθη δὲ εἰς Μητρόπολιν ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος λεγομένη καὶ Φθία ⁹. Ἱεράρχας Φαρσάλων δὲν γνωρίζομεν πολλοὺς μολονότι εἶναι ἀνάγκη πληρέστερον νὰ ἐρευνηθῶσιν αἱ ὑπάρχουσαι πηγαί, ἀτυχῶς δὲν ὑπάρχουσιν Ἐπιγραφαὶ εἰς ἀρχαίους Ναοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων, εἰμὴ μόνον ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ὑπαπαντῆς τοῦ χωρίου Ἀλχανῆ ἐξίτηλος καὶ αὐτῇ. Αναφαίνεται Δωρόθεος ἐν σιγιλλίῳ γράμματι τοῦ πατριαρχοῦ Σεραφεῖμ περὶ τῆς ἐν Κύπρῳ Μονῆς Μαχαιρᾶ ἐν ἔτει 1707 ¹⁰. Ἰάκωβος ἐν πατριαρχικῷ γράμματι περὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Τρίκκης ἔτει 1739 ¹¹, ὅστις ἀναγράφεται καὶ ἐν τῇ ἄνω ἐπιγραφῇ τοῦ χωρίου Ἀλχανῆ, καὶ Νικόδημος ἐν σιγιλλίῳ τοῦ πατριαρχοῦ Ἱερεμίον ὅτι τὰ χωρία Χατζόμπαση Σαοικαγιά Σμιτλῆ καὶ Μπαμπάση νὰ ἐπιστραφῶσι τῷ Μητροπολίτῃ Λαορίσσης ¹². Ἡ Ἐπι-

1. Περβλ. Ρωμ. Ἱστορ. μεταφρ. Καρολίδου τ. Γ' σελ. 537.

2. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 288.

3. Ἐνθ. ἄνωτ. ἀριθ. 6491 ἔτος 1892.

4. Σπυρ. Μήλια Δαψιλ. Συλλογὴ Παρίσιοι 1761 τ. β σελ. 929.

5. Le Quien ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 115.

6. Parthey σελ. 260 ἐνθ' ἄνωτ. Qelzer σελ. 557, Ράλλη—Ποτλῆ τ. 5 σελ. 475.

7. Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρ. τ. 4 σελ. 203.

8. Χρυσάνθου Συναγμάτιον ἐν Τεργοβίστῳ απίς σελ. 48.

9. Ράλλη καὶ Ποτλῆ Συντ. Ἱερ. Καν. τ. 5 σελ. 475, 496, 493, ὑποσημ. 519, 520.

10. Σίμου Μενάρδου Ἐπετ. Παρνασσῶ τ. 10 σελ. 157.

11. Κ. Ι. Δυοβονιώτου ἐν Ἱ. Συνδέσμῳ 1917 ἀριθμ. 284.

12. Ἐνθ. ἄνωτ. ἀριθ. 188. Ὁ Μητροπολίτης Φαρσάλου ἐπιτιλοφερεῖτο

σκοπή Φαναρίου ἀναφάνεται ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γέροντος τοῦ Παλαιολόγου ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Λαοίας κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, ἀπὸ δὲ τοῦ 1520 μετὰ τὸν «Καποῦας ἢ Καποῦ καὶ Φαναρίου» ὡς δηλοῦνται καὶ ἐξ ἄλλων καὶ ἐξ ἐπιγραφῶν τῶν Ἱερῶν Μονῶν Δοσίκου καὶ Κορώνας ¹. Ἐν δὲ τῷ Συνταγματικῷ Χρυσάνθου ἀναφέρονται δύο χωρισταὶ Ἀρχιεπισκοπαὶ «Φαρσάλου» καὶ «Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου» ² κατὰ τὸν 18 αἰῶνα. Ἐπομένως ὁ τίτλος «Καποῦας καὶ Φαναρίου» ³, εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ τίτλου «Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου».

Ἡ σημερινὴ κωμόπολις Φανάριον ἐνθα ἦτο ἔδρα τῆς Μητροπόλεως κεῖται εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Ὀμηρικῆς πόλεως «κλωματοέσεως Ἡθώμης». Ὁ Λίβιος (42 13) καλεῖ αὐτὴν Theuma ὡς καὶ ὁ Στράβων (Θ. 437) «τὴν δ' Ἰθώμην ὀνομάζουσιν τῇ Μεσσηνιακῇ... νῦν δὲ Θαμαὶ μετωνομασθαι χωρίον ἐρυμνὸν καὶ τῷ ὄντι κλημακόεν». Ὑπῆρχον ὅμως πολλαχοῦ πόλεις καὶ τοποθεσίαι μετ' ὄνομα Φανάριον. Ἐν Ἡπειρῷ ὑπῆρχε Φανάριον ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Θεσπρωτίας ⁴ καὶ φρούριον οὕτω καλούμενον ὕπερ ἐν ἔτει 1401 κατέλαβον οἱ Βενετοὶ ⁵. Ἐπίσης Φανάριον λέγεται καὶ ἡ Τροίχη ἢ Πεδιάς ἐν Πελοποννήσῳ ὡς καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ἕτερον Φανάριον ⁶, ἑτέρα δὲ νῆσος παρὰ τὴν Προκίοννησον τοῦ Μαρμαρᾶ καὶ ἄλλη νῆσος εἰς τὰ Μικρασιατικὰ πα-

«Υπέριτος καὶ Ἐξαρχος πάσης Φθίας». (Φθία ἀρχαία πόλις τῆς Θεσσαλίας πατρὶς τοῦ Ἀχιλλέως (Ἰλ. 4. Ἰδε Ρ. καὶ Π. τ. 5 σελ. 496).

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἐνῶ ἡ Ἐπισκοπικὴ Ἐδρα Φαρσάλου ἀναφάνεται ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος, οὐδὲν ἐν τούτοις ἐν ὅλῃ τῇ Ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων διεσώθη ἀρχαίων Χριστιανικῶν μνημεῖον. Ἐν τῇ πόλει Φαρσάλων ὑπάρχουσι νῦν δύο Ἐνοριακοὶ Ναοὶ τῶν νεωτέρων χρόνων οὐδὲν δὲ παρεκκλήσιον. Καὶ εἰς τὰ 35 χωρία τῆς Ἐπαρχίας οἱ Ναοὶ εἶναι ὅλοι τῶν νεωτέρων χρόνων. Μόνον τοῦ χωρίου Ἀλχανῆ ὁ Ἐνοριακὸς Ναὸς τῆς Ὑπαπαντῆς εἶναι ἀγιογραφημένος τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, τοῦ δὲ χωρίου Χατζόμπαση τοῦ τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἄνωθεν τοῦ χωρίου Ἰνελὶ εἰς δασώδη τόπον ὑπάρχει ἡ Μονὴ τῶν Δερβησῶν (Τεκές) οἰκούμενος νῦν ὑπὸ 10 Μοναχῶν Δερβησῶν, Τουρκαλβανῶν ἐξ οὗ καὶ δὲν ἀντηλλάγησαν, διέσωσαν δὲ ἐκ τῆς ἀπαλλοτριώσεως τὴν μεγάλην ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ Τεκέ κατὰ τὸ πλεῖστον. Εἰς ὅλα τὰ χωρία τῶν Φαρσάλων ἐπικρατεῖ ἡ παράδοσις ὅτι ὁ Τεκές οὗτος ἦτο Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅτι δὲ οἱ Δερβησαὶ εἰς κούφιον μέρος διατηροῦσι τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου μετὰ κανδύλας. Ἐπεσεκέφθημεν τὸν Τεκέ καὶ διημερεύσαμεν τυχόντες πολλῶν περιποιήσεων ὑπὸ τοῦ Μπαμπᾶ (Ἠγουμένου), δύο δὲ ἐξ αὐτῶν γνωρίζουσι τὴν Ἑλληνικὴν. Περιγράφθημεν ὀλοκλήρον τὸ οικοδομημα ἴσως αἰῶνων τριῶν κτίσμα τυχάνων, οὐδαμῶς ὅμως εὗρομεν ἔνδειξιν τινά ὅτι ἦτο ποτὲ ἐκεῖ Χριστιανικὴ Μονή. Ἐν τέλει ἠρωτήσαμεν περὶ τούτου τὸν Μπαμπᾶ, οὗτος ὅμως προσεποιήθη παντελῶς ἀγνοίαν τοῦ πράγματος. Ὁ Τεκές εἶναι λίαν εὐεργετικὸς εἰς τοὺς πατωχοὺς ἐξ οὗ καὶ χωρικοὶ σέβονται αὐτόν, εἰς δῶρον ἀπόστασιν ὑπάρχει καὶ ἕτερος Τεκές ἔρημος ἀπὸ ἐτῶν.

1. Πρβλ. ἡμετέραν διατριβὴν ἐν περιοδ. Κερκύρας «Ἁγιος Σπυρίδων» ἀριθ. 39.

2. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 74.

3. Ν. Ἑλληνομνήμων τ. 3 σελ. 117.

4. Π. Ἀραβαντινοῦ Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ σελ. 172.

5. Γεωγραφία ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 317.

6. Σ. Κουγέα Χρυσόβ. Κων. Παλαιολόγου Ἀθ. 1929 σελ. 26 Γεωγρ. σελ.

ράλια 1. Ὁ Τάσος Νεροῦτσος συγχίζει τὸ Θεσσαλικὸν καὶ τὸ Ἑπειρωτικὸν Φανάριον².

Τὸ Θεσσαλικὸν Φανάριον καὶ ἐν τῇ Μωσαιωνικῇ Ἱστορίᾳ καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο σημαίνον, σώζεται δὲ εἰσέτι τὸ φρούριον μετὰ τοῦ Τουρκικοῦ μιναρὲ καὶ εἰς ἐρείπια δὲ περίξ μεγάλα στρατώνες, σήμερον δὲ ἔχει πληθυσμὸν περὶ τὰς 2000. Ὁ Χωροδεσπότης τῆς Θεσσαλίας Μιχαὴλ Γαβριηλόπουλος ὁ πολιτικὸς δηλ. διοικητῆς ἐξέδωκεν γράμμα ὑπὲρ τῶν κατοίκων τοῦ Φαναρίου³ δι' οὗ ἀπαλλάσσει τοὺς Φαναριώτας τῶν φόρων⁴ «ἀγγαρείας ψωμοζημίας οἰνολαίου χοιροδεκάτης καστροκτησίας ἐν ἑτέρῳ τόπῳ πλὴν τῆς παρθενοφθορίας. Ἡ παρθενοφθορία ἀρχαιότερον ἦτο ἵνα ὁ Ἀφθέντης ἀπολαύῃ πρῶτος τῶν χαρίτων τῆς νύμφης καίτοι περὶ τοῦτου ὑπάρχουσιν καὶ ἔνδοιασμοί, κατόπιν ὁμως κατέληξεν εἰς γαμικὸν τέλος⁵. Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐκ τυπογραφικοῦ ἴσως ἀβλεπήματος τὸν ἄνω Χωροδεσπότην ἀναγράφει Μιχ. Γρηγορόπουλον. Τὸ γράμμα περιέχει ὅρκους ἐξ οὗ καὶ ὀρκωτικὸν λέγεται, εἰς τὰ Ἅγια Εὐαγγέλια, τὸν Τίμιον Σταυρὸν τοῦ Ταξιάρχα ὅτι τόσον αὐτὸς ὡς καὶ οἱ κληρονόμοι του θὰ τηρήσωσι τὰ ὅσα ὑπόσχεται, ὅτι δὲ οἱ Φαναριῶται ἀνενοχλήτως θὰ κατέχωσιν τὴν σεβασμίαν Μονὴν τῆς Ἐλεούσης Λυκουσάδων⁶ καὶ τὴν Μεγάλην Πόρταν, καὶ δὲν θὰ προσοικήσῃ Ἀλβανίτας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κάστρου μηδὲ θὰ βάλῃ Φραγκικὴν φύλαξιν», ἐξέδωκε δὲ «κατ' ἀνάιτην τῶν κατοίκων μικρῶν καὶ μεζόνων ἀρχόντων κοσμικῶν καὶ Κληρικῶν». Ὡς ἔτος ἐκδόσεως ὑπάρχουν δύο ἐκδοχαὶ τὸ 1295 ἢ τὸ 1342⁷.

Τοιοῦτον ἄρα τὸ Φανάριον ὅπερ ὡς Ἐδρα Ἐπισκοπικὴ ἀναφαίνεται τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ 14^{ου} αἰῶνος, ὅτε κατὰ τὴν εἰς Θεσσαλίαν εἰσβολὴν τῶν Σλαύων ὑπήγετο ὑπὸ τὴν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχριδῶν⁸ διατηρηθεῖσα ὑπ' αὐτὴν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18^{ου} αἰῶνος⁹.

Τῆς Ἀρχιερατικῆς Ἐδρας Φαναρίου ἀπαντῶνται διὰ μέσου τῶν αἰῶνων διάφοροι Ἱεράρχαι ὑπὸ διαφόρους τίτλους. Ἀρχαιότερος δὲ ἀναφαίνεται μὲ τίτλον «Καπούας καὶ Φαναρίου» ὁ Δαμιανὸς 1382, μὴ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἄνω καταλόγους, κατόπιν δὲ οἱ ἑξῆς ἀναφαινόνται ἐν διαφόροις πηγαῖς.

Ἰωάσαφ 1388, ὁ Ἀμασειᾶς, ὁ Ζωσιμᾶς Ἐσφιγμενίτης, ὁ Γιαννό-

1. Ἐνθ. ἀνωτ.

2. Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρ. τ. 4 σελ. 119.

3. Πρβλ. Henzey-Daument, Mission archeol. de Macedoine Paris 1876 σελ. 455.

4. Ν. Α. Βέη Ἐκθεσις Παλαιολογ. ἐρευνῶν ἐν Μετεώροις Ἀθ. 1909 σελ. 51.

5. Κ. Σάθα Μνημ. Ἑλλην. Ἱστορ. Παρίσιος 1882 τόμ. Δ σελ. XLII, — Mikloschi καὶ Müller Acta Dipl. Βιέννης 1887 τ. 5 σελ. 260, Ν. Ἑλληνομνημ. τ. 4 σελ. 15.

7. Ἴδε ἡμετέραν διατριβὴν περὶ τῆς Μονῆς Λυκουσάδων ἐν «Θεολογία» τεύχος 26ον.

7. Ν. Α. Βέη ἐν Βυζ. Χρον. Πετροῦτ. τ. 20 σελ. 57.

8. Τ. Νερούτσου ἐν Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρ. τ. 4 σελ. 201.

9. Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ τ. 5 σελ. 520 καὶ ὕποσημ.

πούλος ἀναγράφουσι τὸν Ἰωάσαφ ἐν ἔτει 1388, χωρὶς νὰ διευκρινίζουσι τὸν τίτλον ὃν ἔφερον. Ὁ Γιαννόπουλος τὸν ἀναγράφει «Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου», ἀμφιβάλλομεν ὅμως ἂν ὄντως τὸ ἔτος ἐκεῖνο τοιαύτη ἦτο ἡ τιτλοφορία διότι ὁ τίτλος «Καπούας καὶ Φαναρίου» εἶναι ἀρχαιότερος. Ὁ Ἀμασειᾶς ἀναφέρει συλλήβδην ὀνόματα Ἐπισκόπων ἄνευ προσεκτικῆς διευκρινίσεως τοῦ τίτλου. Προφανῶς σφάλλεται ὁ Ζωσιμάς, ὁ Γιαννόπουλος καὶ εἴ τις ἄλλος ἀναγράφοντες ὅτι ὁ Ἰωάσαφ οὗτος ἦτο ὁ Ἡγεμὼν Ἰωάννης Οὖρσις ὁ ἐν ἔτει 1392 ἀποχωρήσας εἰς Μετέωρα ὑπὸ τὸ ὄνομα καρεῖς Ἰωάσαφ, ὅστις ἀπέθανε τῇ 20 Νοεμβρίου 1410 ἐν τῇ Μονῇ Μεταμορφώσεως τοῦ Μετεώρου ².

Ἰωάσαφ Β' 1426, περὶ οὗ δὲν ἔχομεν ἄλλας εἰδήσεις.

Παῦλος 1454, ἀγνοούμενος ὑπὸ τῶν γνωστῶν καταλόγων καὶ ἀναφερόμενος ἐν κώδικι τῆς Μονῆς Μετεώρου, χειροτονηθεὶς τῇ 16 Νοεμβρίου 1547 ³ ὡς Καπούας.

Ἰγνάτιος 1530, ἀδελφὸς τοῦ Ἁγίου Βησσαρίου ⁴. Περὶ τούτου ἀναφέρει ἐπιγραφή ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τῆς Μονῆς Δοσίου ὡς κτίτορος ⁵. Τὸν Ἰγνάτιον ὁ Ἀμασειᾶς καὶ ὁ Γιαννόπουλος ἀναγράφουσιν ὡς Ἀρχιερατεύσαντα τὸ 1600 ἔτος, τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ἀληθὲς ἐφ' ὅσον ὁ ἀδελφὸς του ἅγιος Βησσαρίων ὁ Α' ἐκοιμήθη τὸ 1541. εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι τὸ 1600 ἀρχιεράτευσεν ὁ Ἁγιος Σαραφείμ, μᾶλλον ἢ ἕτερα χρονολογία ἀληθεύει τοῦ 1530.

Κρίμπαβος 1542, μετετέθη εἰς Φανάριον ἀπὸ Ἐπίσκοπος Γαρδικίου τὸ ἔτος 1542 ⁶.

Μᾶρκος, χειροτονηθεὶς ὡς Καπούας τῇ 1 Νοεμβρίου ἀμφιβόλου χρονολογίας, ἀναφερόμενος ἐν κώδικι τοῦ Μετεώρου, ἀγνοούμενος ὑπὸ τῶν γνωστῶν καταλόγων ⁷.

Ἱερόθεος 1547, χειροτονηθεὶς τῇ 8 Νοεμ. 1547 ὡς Καπούας ⁸ ἀγνοούμενος ἐν τοῖς καταλόγοις καὶ οὗτος καὶ ἀναφερόμενος ἐν τῷ Κώδικι Μονῆς Μετεώρου.

Μαρτύριος 1558 ἀναγραφόμενος ἐν τῇ προειρημένῃ ἐπιγραφῇ τῆς Μονῆς Δοσίου.

Γαβριήλ 1565 μετασχὼν τῆς ἐν ἔτει 1565 Συνόδου ἣτις καθήρεσε τὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ. ⁹

Γρηγόριος 1571, ἀναφέρεται εἰς χειρόγραφον Μηναιὸν «Καπούας καὶ Φαναρίου» δι' ἐξόδων του γραφέν ¹⁰. Ὑπῆρχε φαίνεται καὶ σύγχρονος Γρηγόριος Φαναρίου μετασχὼν καὶ ὑπογράψας τὰ πρακτικὰ τῆς

1. Ἐνθα ἄνωτ. σελ. 289.

2. Τ. Νερούτσου Χριστ. Ἀθῆναι ἐνθ. ἄνωτ. τ. 4 ὑποτ. σελ. 201, καὶ παρὰ Ν. Α. Βέη.

3. Ν. Α. Βέη ἐν Βυζ. Χρον. Πετρουπ. τ. 20 σελ. 61.

4. Εἰκον. Ἐστία 1894 σελ. 348.

5. Heuzey ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 468.

6. Κ. Δυοβουνιώτου ἐν Ἱ. Συνδ. ἀρ. 281.

7. Ν. Βέη ἐνθ. ἄνωτ.

8. Ἐνθ. ἄνωτ.

9. Μ. Le Quien ἐνθ. ἄνωτ. τ. α. σελ. 1121.

10. Ι. Σακελλίων Κατάλ. Χειρογρ. Ἐθν. Βιβλ. σελ. 114.

κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἰωάσαφ Συνόδου ἐν ἔτει 1565, τῆς κατὰ Μεσσηνίαν Ἐπισκοπῆς Φαναρίου τυγχάνων Ἀρχιερεῦς.

Γρηγόριος 1584 ἀναγράφεται καὶ οὗτος ἐν χειρογράφῳ Ἐθν. Βιβλιοθήκης ὅτι ἐχειροτονήθη τὸ 1584 ὡς «Καπούας Φαναρίου» 1.

Λαυρέντιος 1587 ὁ ἀναγραφόμενος εἰς τοὺς γνωστούς καταλόγους ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Μονῆς Κορώνης ἔτει 1587 ὡς «Καπού καὶ Φαναρίου» 2 καὶ οὐχὶ ὡς ἐσυνηθίζετο «Καπούας καὶ Φαναρίου».

Σεραφεῖμ, 1600 ὁ Ἱερομόρτυς Ἅγιος, ἄγνωστον τὸ ἔτος τῆς χειροτονίας του ἀπὸ Ἱγουμενίου τῆς Μονῆς Κορώνας. Καὶ ὡς φαίνεται εἶναι ὁ πρῶτος προαχθεὶς εἰς Ἀρχιεπισκοπον μὲ νέαν τιλοφορίαν «Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου». Τὸ Νεοχώριον εἶναι χωρίον τοῦ τέως δήμου Νευρουπόλεως τῆς Ἐπαρχίας Καρδίτσης, ἔνθα μέχρι τοῦ νῦν σφάζεται εἰς ἐρείπια ὁ οἶκος τοῦ Ἁγίου Σεραφεῖμ Ἐτελειώθη ἐν ἔτει 1601, συνεπῶς σφάλλεται ὁ Ἀμασείας ἀναγράφων τὸ ἔτος 1613 καὶ ὀνομάζων αὐτὸν «Φαναρίου καὶ Φαρσάλων», ὡς καὶ ὁ Ζωσιμᾶς ἀναγράφων ἔτος 1611 καὶ πᾶς ἄλλος. Ὑπογράφεται ἐν Συνοδικῷ ἐγγράφῳ τοῦ 1586 3, εὑρηται δὲ ἐπιστολῇ του καὶ ἐγκωμιστικοὶ πρὸς αὐτὸν στίχοι, ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 124 Κώδικι τοῦ 19ου αἰῶνος (φύλ. 272 α) καὶ 62 (φύλ. 295 β). Ὁ Σταγῶν Παῖσιος ὁ Α' (1813) ἢ Παῖσιος ὁ Β' ἐποίησε 4 πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς Μονῆς Κορώνας ἐγκωμιάζων αὐτούς 5 ὡς ἔχοντας πολιούχον τὸν ποτε Ἱγούμενον αὐτῶν τὸν Ἅγιον Σεραφεῖμ ἑορταζόμενον τῇ 4 Δεκεμβρίου 6.

Ἰωάσαφ Β' 1601. Ἐσφαλμένως ἀναγράφεται εἰς τοὺς ἄνω καταλόγους πρὸ τοῦ Σεραφεῖμ, ἐνῶ ἦτο διάδοχός του. Ἀναφέρεται τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του ἀντὶ τοῦ Σεραφεῖμ ἔτει 1601 καὶ βεβαίωσις τοῦ ἰδίου ὅτι οὐχὶ αὐτὸς ἔγραψεν τὸ «βία καὶ τυραννίδι», ὁμοίως εἰς καθαιρέσειν τοῦ Παπα-Ἰωάννου ἐπὶ πατριάρχου Ῥαφαῆλ τοῦ Β' τὸ 1604 ὡς ἐπιβουλευόμενον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον αὐτοῦ Ἰωάσαφ. Τὸ δὲ 1610 ἔτος ἀναφέρεται ἐπὶ πατριάρχου Νεοφύτου τοῦ Β' περὶ τινος συγκεσίου εἰς τὴν χώραν Πετρίλου, χωρίου τοῦ τέως δήμου Ἀργιθέας 7.

Σέργιος 1611 ἀναφερόμενος μόνον παρ' Ἀμασείας, ἐν τοῖς Ἐπισκοπικοῖς καταλόγοις.

1. Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 121.

2. Ἴδε ἡμετ. διατριβὴν ἐν Θεολογίᾳ καὶ ἰδιαιτέρως Ἀθήναι 1929 σελ. 34.

3. Περβλ. Ἐπετ. Ἑλλήν. Φιλολ. Συλλόγου Κων)πόλεως Α' σελ. 121.

4. Ν. Ἑλλήν. ἐνθ. ἄνωτ. τ. 5 σελ. 305.

5. Ν. Ι. Γιαννοπούλου ἐν Ἐπετ. Παρνασοῦ τ. 6 σελ. 137.

6. Νέον Μαρτυρολόγιον σελ. 59,63. Κωνσταντίου Δουκάκη Μέγας Συναξαριστῆς τόμ. 12 Δεκέμβριος σελ. 45. Εὐγενίου Βουλγάρου Ἐπιστολῇ πρὸς Πέτρον Κλαίριον Ἀθ. 1845 σελ. 27. Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐκ Βραγιαῶν Ἀγράφων βίος Ἁγίου Σεραφεῖμ ἐν Μοσχόπολει 1735. Κ. Σάθα Νεοελ. Φιλολ. Ἀθ. 1868 σελ. 303 καὶ 438. Τὸ ὑπὸ Γιαννοπούλου ἀναγραφόμενον (ἐνθ. ἄνωτ. τ. 10 σελ. 269) ὅτι Δανιὴλ ὁ Λαρίσης εἶναι ὁ ἀναφερόμενος κτήτωρ ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Μονῆς Κορώνας, ἦν πρὸ ἡμῶν ἐδημοσίευσεν, εἶναι ἀναπόδεικτον. Αἱ δὲ ἀναφερόμεναι δύο ἐκ Μωσαικοῦ Εἰκόνες ἐν τῇ Μονῇ Κορώνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου ὡς ἀξίαι σπουδῆς, ἀτυχῶς σήμερον δὲν ὑπάρχουσιν (περβλ. Ἐπετ. Παρνασοῦ τ. 6ος 1902 σελ. (199).

7. Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς Κ. Σάθα ἐν βίῳ Ἁγίου Σεραφεῖμ σελ. 215.

Ἰωάννης Γ' 1613 παρ' Ἀμασείας ἔσφαλμένως ἀναγράφεται τὸ 1601 ἔτος.

Εὐθύμιος 1624 μὴ ἀναφερόμενος εἰς τοὺς ἄνω καταλόγους. Εὐθρηται ὑπογεγραμμένος ἔτει 1624 εἰς τὴν καθαίρεσιν τοῦ Στραβοαμασείας Γρηγορίου 1.

Θεοφάνης 1633 παρ' Ἀμασείας.

Ἀνανίας 1635. Ἐσφαλμένως τίθεται ἐν τῇ σειρᾷ ὁ Εὐθύμιος. Ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ἔξωκκλησίου Ἁγ. Γεώργιος τῆς Μονῆς Σκλαταίνης ἔτει 1635 καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἐπιγραφῇ ἔτει 1637 ἐν τῷ ἐνοριακῷ ναῷ Μεσοβουνίου, ἐδημοσιεύθησαν παρ' ἡμῶν.

Εὐθύμιος 1644. Ἐσφαλμένως τίθεται παρ' Ἀμασείας τὸ ἔτος 1633 καὶ παρὰ Ζωσιμᾶ τὸ 1652 ὃν ἀκολουθεῖ ὁ Γιαννόπουλος. Εὐθρηται ἐν ἐπιγραφῇ Ἐξωκκλησίου Προδρόμου τοῦ χωρίου Σιάμου ἔτει 1644 καὶ ἐν ἑτέρᾳ Μονῇ Βλασίου ἔτει 1654. Ἐδημοσιεύθησαν παρ' ἡμῶν (ἐνθ. ἄνωτ.), ἀναγράφεται καὶ ἐν τοῖς δυπτικῶς τῆς Προθέσεως τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Καραϊσκάκη.

Ἀθανάσιος 1671, εὐθρηται ἐν ἐπιγραφῇ ἔτει 1671 τῆς Μονῆς Κατουσίου δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν. Ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ δὲ Ζωσιμᾶ καὶ Γιαννοπούλου τίθεται τὸ 1652 ἔτος. Ἀναγράφεται καὶ ἐν τῷ τοίχῳ τῆς Προθέσεως τῆς Μονῆς Σιάμου.

Εὐθύμιος 1675, ὑπ' οὐδενὸς ἀναφερόμενος, εὐθρηται ἐν ἐπιγραφῇ ἔτει 1675 ἐν ἔξωκκλησίῳ τοῦ χωρίου Μεσονικόλα δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν, ἀναγράφεται καὶ ἐν τῷ τοίχῳ τῆς Προθέσεως τῆς Μονῆς Σιάμου.

Ἀνανίας 1682, ἀναφέρεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 487 κώδικα τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων 2. Ὅμοίως ἐν ἐπιγραφῇ ἔτει 1682 τῆς Μονῆς Μπουκοβίτσης δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν, καὶ ἐν τῷ τοίχῳ τῆς Προθέσεως τῆς Μονῆς Σιάμου.

Κλήμης 1682, ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας τίθεται τὸ 1686. Εὐθρηται ἐν ἐπιγραφῇ Μονῆς Σιάμου ἔτει 1682 δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν. Καθηρέθη ὡς καταφρονητῆς τῶν πατριαρχικῶν διαταγῶν περὶ ἐπιδομάτων χαρακτηρισζόμενος ὡς κακοαρχιεπίσκοπος 3.

Ἀρσένιος, 1705 Ἐπίσκοπος Ραδοβισδίου προήχθη εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Φαναρίου 4. Ὁ Ἀμασείας τὸν ἀγνοεῖ, ὁ δὲ Ζωσιμᾶς ὃν ἀκολουθεῖ ὁ Γιαννόπουλος τὸν ἀναγράφει ἐν ἔτει 1712.

Δωρόθεος 1707 ὑπογράφεται ὡς Φαρσάλων ἐν σιγγιλιώδη γραμματι τοῦ Πατριάρχου Σεραφεῖμ περὶ τῆς Μονῆς Μαχαιροῦδος Κύπρου 5

Ἰάκωβος 1710 ἀναφέρεται εἰς σιγγιλιῶδες γράμμα.

Συμεὼν 1721 ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ζωσιμᾶ ἔτει 1718 ὁ δὲ Ἀμα-

1. Α. Παπαδ. Κεραμῶς Ἀναλ. Ἱεροσ. βιβλιοθ. τ. δ' σελ. 96.

2. Α. Παπαδ. Κεραμῶς ἐν Δελ. Ἱστ. καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρ. τ. 3 σελ. 469.

3. M. Le Quien τ. α σελ. 1121.

4. Κ. Δυοβουνιώτσου ἐνθ. ἄνωτ. ἀρ. 281.

5. Σίμου Μενάρδου Ἐπετ. Φιλ. Σουλ. Παρνασσοῦ τ. 10 σελ. 157.

σείας ἔτει 1720 1 ἀναφέρει Διονύσιον ὅστις ὁμοῦς ἦτο Λιτσᾶς καὶ Ἀγρόφων.

~~Μιχαὴλ 1721, δὲν ἀναφέρεται εἰς τοὺς γνωστοὺς καταλόγους 2.~~

Ἰακώβος 1739 ἀναφέρεται ὡς Φαρσάλιον ἐν πατριαρχικῇ γραμματι ἵνα ὁ Μητροπολίτης Λαρίσσης χειροτονήσῃ Ἐπίσκοπον Τρίκκης 3. Ἄγνωστον ὁμοῦς εἶναι ἂν ἐν ἔτει 1739 ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Φαναρίου καὶ Νεοχωρίου εἶχε συνενωθῆ μετὰ τὴν Μητρόπολιν Φαρσάλου.

Μακάριος 1759 εὑρεται ἐν ἐπιγραφῇ ἔτους 1759 τῆς Μονῆς Κόστη, δημοσιευθεῖσης παρ' ἡμῶν. Ὁ Ἀμασείας τὸν ἀναφέρει ἐν ἔτει 1766 ὃ δὲ Γιαννόπουλος ἔτει 1776.

Νικόδημος 1766 ἀναφέρεται ὡς Φαρσάλιον ἐν σιγίλλῳ τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου ἔτει 1770 δι' οὗ ἀφαιροῦνται παρ' αὐτοῦ καὶ δίδονται τῷ Λαρίσσης τὰ χωρία Χατζόμπαση Σαρκικαγιά Σεμεκλή καὶ Μπάμπαση 4.

Κλήμης 1768 παρ' Ἀμασείας.

Μακάριος 1779 εὑρεται ἐν ἐπιγραφῇ Μονῆς Σπηλιᾶς δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν. Ὁ Ἀμασείας τὸν ἀναγράφει ἔτει 1786 ὡς καὶ ὁ Γιαννόπουλος. Ὑπογράφεται ἐν ἐπιτιμητικῇ ἐπιστολῇ τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς Μονῆς Μούλας 5 τῆς Ἐπισκοπῆς Λιτσᾶς καὶ Ἀγρόφων ἔτει 1780. Ἴσως νὰ πρόκειται περὶ τῆς Μονῆς Μούλας ἣν περιεγράψαμεν ἐν «Θεολογία». (ἐνθ. ἄνωτ.) Ὁμοίως ἐν ἑτέρῳ Σιγίλλῳ τοῦ ἰδίου πατριάρχου περὶ τῶν τιλμαφῶν τῆς ἐν Καλαβρούτοις Μονῆς Λαύρας.

Μακάριος 1788, ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ Μονῆς Κατουσίου, παρ' ἡμῶν δημοσιευθείσης. Ὁ Ἀμασείας ἀναφέρει αὐτὸν ὡς καὶ ὁ Γιαννόπουλος ἔτει 1798.

Σεραφεῖμ 1797, ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ Μονῆ Κατουσίου δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν. Ἄγνοεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας καὶ Γιαννοπούλου.

Νεόφυτος 1798, ἀναφέρεται παρ' Ἀμασείας.

Βενιαμῖν 1800, ὑπογράφεται ἐν Κώδικι ἀποκειμένῳ ἐν τῇ φιλαρχία Ἐταιρείας Ὁρθροῦς ὡς ἀναγράφῃ ὁ Ζωσιμᾶς καὶ ὁ Γιαννόπουλος, ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας παραλείπεται.

Διονύσιος 1807, ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ Μονῆς Πιερῆλου δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν, ἀγνοούμενος ὑπὸ τοῦ Ἀμασείας καὶ Γιαννοπούλου. Ὁ Γιαννόπουλος ἀναφέρει Παρθένιον (1805—14) ἀναγραφόμενον ἐν πατριαρχικῷ σιγίλλῳ ἔτους 1811 δημοσιευθέντος ἐν βιογραφίᾳ Γρηγορίου Κωσταντᾶ (Ἀθ. 1897 σελ. 139 ὑπὸ Ρ. Καμηλάρης καὶ ἐν ἑτέρῳ σιγίλλῳ τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου ἔτει 1805 δημοσιευ-

1. M. Le Quien τ. α' σελ. 1121.

2. M. Le Quien τ. β. σελ. 116.

3. K. Δουβουνιάτῃ ἐνθ. ἄνωτ. 1917 ἀρ. 284.

4. K. Δουβουνιάτου ἐνθ. ἄνωτ. ἀρ. 188.

5. Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου Κυριορικὸν Μονῆς Ἁγίας Λαύρας Ἀθ. 1905 σελ. 40 καὶ ἡμετέραν μελέτην αἱ Ἱεραὶ Μοναὶ τῆς Πίνδου Ἀθ. 1929 σελ. 35, K. Δουβουνιάτου ἐνθ. ἄνωτ. ἀριθ. 188.

θέντος ἐν Νεολόγῳ ἑβδομαδιαία Ἐπιθεωρήσει (τ. β. σελ. 946). Ἀναμφιβόλως θὰ πρόκειται περὶ δύο προσώπων.

Δαμασκηνὸς 1814. Ἀναγράφεται μόνον παρ' Ἀμασείας.

Ἰωακείμ 1820. Ὁ Ἀμασείας καὶ ὁ ἀκολουθῶν Γιαννόπουλος ἀναγράφονται ἐπὶ «τῷδε τῷ ἔτει αἱ ἑπαρχίαι Φερσάλων καὶ Φαναρίου ἠνώθησαν εἰς μίαν Μητρόπολιν Φαναριοφερσάλων». Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀληθές, διότι ἀπὸ τοῦ 1767 ἀναφαίνεται ἡ Μητρόπολις «Φαναριοφερσάλων» ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀχρῖδων 1. Ἀπαντᾶται καὶ ἐν ἔτει 1824 ἐν πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ 2.

Διονύσιος 1833 3.

Διονύσιος 1854.

Κύριλλος 1854, ἀναφέρεται παρ' Ἀραβαντινῶ, παρ' Ἀμασείας δὲν ἀναφέρεται. Ἀπαντᾶται ἐν πατριαρχικῷ γράμματι 4.

Νεόφυτος 1854, ὁ κατόπιν Λαρίσης. Ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Μονῆς Ἀγ. Παντελεήμονος, ἔτει 1860 δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν. Ὁ Γιαννόπουλος ἀναγράφει ὅτι εἰς τοῦτον ἀποδίδεται ἡ χορηγηθεῖσα ἄδεια κρούσεως κωδῶνων. Τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἠκούσαμεν ὡς παράδοσιν, ἀναφέρεται δὲ ὡς τολμηρὸς ἔναντι τῶν Τούρκων Ἱεράρχης.

Μελέτιος 1867, ἦτο Ἱερεὺς μετὰ τέκνων ἐν χηρείᾳ. Ἀναφέρεται ἐν ἐπιγραφῇ ἔτει 1872 Μονῆς Ἀγ. Δημητρίου Μεσονικόλα δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν.

Κωνσταντῖος 1876.

Ἰλαρίων 1880, ἐσφαλμένως παρὰ Γιαννοπούλῳ ἀναγράφεται ὅτι ἀπέθανεν ἐν Φαρσάλοις ἔτει 1886, ἐνῶ ἀπέθανεν ἐν Καρδίτῃ τὸ ἔτος 1889 καὶ ἐτάφη ἐν Φαναρίῳ.

Εὐθύμιος 1902—1923, Ἐπίσκοπος εἶτα Μητροπολίτης Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος. Τὸ ὑπὸ Γιαννοπούλου γραφόμενον ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰλαρίωνος συνεχωνεύθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης δὲν ἀληθεύει καθ' ὅσον παρέμεινε τὸ ὑπάρχον καθεστῶς ὑπὸ τριμελῆ Ἐπισκοπικὴν Ἐπιτροπὴν ἐξ Ἱερέων κατὰ τὸν ἰσχύοντα τότε νόμον.

Τὸ 1889 ἰδρύθησαν οἱ νέοι Νομοὶ ἐκ τούτου ἐγένετο καὶ Ἐκκλησιαστικὴ νέα διαίρεσις, διὰ τοῦ νόμου ΒΧΔ ἀρθ. 13—14 τῆς 6 Ἰουλίου 1899 ὅστις ὥρισεν ἀπὸ 40 εἰς 32 πάσας τὰς Ἐκκλησιαστικὰς περιφερείας ὀνομάσας αὐτὰς Ἐπισκοπὰς ὑπὸ ἓνα κατὰ τμητὴν Μητροπολίτην τὸν Ἀθηνῶν τὸν καὶ διαρκῆ Πρόεδρον τῆς Ἱεράς Συνόδου 5. Τότε ἡ μὲν ἑπαρχία Φαρσάλων τῆς τέως Μητροπόλεως «Φαναριοφερσάλων» ὑπήχθη ὑπὸ τὸν Ἐπίσκοπον Λαρίσης, ἡ δὲ ἑπαρχία Καρδίτσης ἦτις κατὰ τὸ ἡμῖς ὑπήχθητο ὑπὸ τὸν Λαρίσης κατὰ τὸ ἔτερον δὲ ὑπὸ τὸν Φαναριοφερσάλων πρωτεύουσα Νομοῦ καταστάσα ἀπετέ-

1. Ράλλη καὶ Ποτλῆ ἐνθ. ἀνωτ. τ. 5 σελ. 520 καὶ ὑποσημ.

2. Ἀνάλ. Ἱεροσ. Βιβλ. τ. 8. σελ. 96.

3. Ἐνθ. ἀνωτ.

4. Ἐνθ. ἀνωτ.

5. Περβλ. Κ. Μ. Ράλλη, περὶ Προβιβασμοῦ Ἐπισκοπῆς ἐν «Βυζαντίδι» τ. β. σελ. 158.

λεσε μίαν Ἐπισκοπὴν¹. Ἐνεκα δὲ τῆς τοιαύτης ἐπὶ Τουρκίας διαίρεσεως περιέργως ἡ πόλις Καρδίτσα χωριζομένη μέχρι σήμερον ὑπὸ μνυταύλακος, ὑπήγετο κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν μέρος ὑπὸ τὸν Λαρίσσης ἔξ οὗ καὶ ὁ Λαρίσσης Νεόφυτος πρὸ 35 ἐτῶν ἔθεσε τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ ἐν Καρδίτῃ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, κατὰ δὲ τὸ δυτικὸν μέρος ὑπὸ τὸν Φαναριοφερσάλων.

Καὶ ἡ μὲν Ἱερά Σύνοδος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθμ. 4162 τῆς 15 Δεκεμ. 1899 ἀποφάσεως ὠνόμασε τὴν νέαν Ἐπισκοπὴν «Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναρίου» οὕτω δὲ ἀναγράφει αὐτὴν καὶ ἡ εἰς τὸν Βασιλέα ἔκθεσις τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργοῦ κ. Ἀ. Α. Εὐταξίου ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1899, ἐν τούτοις τὸ Β. Δ. ἀπὸ 22 Ἰανουαρίου 1900 καὶ ἡ πρὸς τοὺς Ἱεράρχας τοῦ Κράτους Ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπ' ἀριθ. 4338 ἀπὸ 28 Ἰανουαρίου 1900 ἀναγράφει αὐτὴν «Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος». Τοῦτο δὲ καὶ ὀρθὸν διότι ὁ τίτλος «Φαναρίου» ὡς ἀρχιερατικὴ καθέδρα ἐπὶ αἰῶνας ἠκούετο, ἐνῶ ἡ νέα ὀνομασία «Θεσσαλιώτιδος» ἀγνωστος παντελῶς τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι τῆς κλασικῆς ἑλληνικῆς ἐποχῆς. Ἀλλὰ τὸ 1910 καταργηθέντων τῶν νομῶν ἡ ἐπαρχία Φαρσάλων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν «Φαναρίου καὶ Θεσσαλιώτιδος» δυνάμει τῆς ὑπ' ἀριθ. 55 τῆς 9 Μαρτίου 1910 ἀποφάσεως τοῦ Νομικοῦ Συμβουλίου.

Ἡ δὲ Ἱερά Σύνοδος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 293 πράξεως ἐπρότεινε τὴν τιτλοφορίαν «Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων» ἵνα οὕτω καὶ ὁ τίτλος τῆς διαλυμψάσης ἀπὸ τοὺς αἰῶνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Μητροπόλεως «Φαρσάλου» διαλαλεῖται.

Διὰ τοῦ ἄνω ΒΧΔ νόμου ἰσοπεδώθησαν πᾶσαι τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ περιφέρειαι εἰς Ἐπισκοπὰς ὑπ' ἕναν οὐχὶ κατ' ἀλήθειαν ὡς ἐν Κρήτῃ Μητροπολίτῃ, τοῦτο δὲ ἐθεωρήθη ὡς μειονέκτημα διὰ τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος² ἔξ οὗ καὶ διὰ τοῦ νόμου 2125 τοῦ 1921 ἔτους ἀνεκηρύχθησαν πᾶσαι εἰς Μητροπόλεις ὑπὸ ἕναν Ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τιμὴν τῶν Ἀθηνῶν εἰς 33 ἐν ὄλῳ ὥρισθεῖσαι. 3.

Εἰς τὰς διαφόρους πηγὰς ὑπὸ τίτλον «Φαναρίου» παρουσιάζονται διὰ μέσου τῶν αἰῶνων δύο Ἐκκλησιαστικαὶ περιφέρειαι ὡς ὑπεδηλώσαμεν ἐν ἄλλῃ ἡμῶν μελέτῃ⁴. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τοῖς ἐν ἔτει 1565 Συνόδου ἦτος καθήρесе τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ Β' ὑπογράφονται⁵ «ὁ ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Φαναρίου Γρηγόριος»⁶, καὶ κατωτέρω «ὁ ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Φαναρίου Γαβριὴλ ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Θαναμακοῦ»⁷. Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν σοφὸς

1. Πρὸβ. ἡμετέραν διατριβὴν ἐν περιοδ. Κερκύρας «Ἀγ. Σπυρίδων» ἀρ. 39.

2. Πρὸβ. ἡμετέραν διατριβὴν ἐν Βυζαντ. Ἐπιθ. 1907 ἀρ. 9 καὶ Μηνιαίον Παράρτ. Ἐφημ. Ἀθῆναι 1910 ἀρ. 9.

3. Στ. Γιαννοπούλου Ἐγκύκλι Ἱερ. Συνόδου Ἀθ. 1901 σελ. 92, 110, 114.

4. Ἐν περιοδ. Ἀγ. Σπυρίδων ἐνθ. ἀνωτ.

5. Μ. Γεδεῶν Πατρ. Πίνακες Κων)πολις 1885 σελ. 511.

6. Μ. Crucis Turcograecia Basileae 1584 σελ. 174.

7. Μ. Le Quien ἐνθ. ἀνωτ. τ. α σελ. 1121.

καθηγητῆς κ. Ν. Α. Βέης ἐξηγῶν τὴν ὑπαρξὴν ἐν τοῖς αὐτοῖς συνοδικοῖς πρακτικοῖς δύο ὑπογραφῶν Ἐπισκόπων Φαναρίου τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Γαβριὴλ, ἔγεται γνώμη ὅτι διαφορῆς τῆς Συνόδου θὰ ἴδουναί τις νὰ ἀποθέσῃ ὁ Φαναρίου Γαβριὴλ διεδέχθη τὸν Γρηγόριον καὶ ὑπέγραψεν καὶ οὗτος τὰ τελικὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου, δὲν εἰσοδοῦται ὅμως τοῦτο ἐφ' ὅσον ὁ Γρηγόριος ἦτο Φαναρίου τὸ ἔτος 1575· πολὺ μετὰ τὸν χρόνον τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 599 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὡς ἐκ τούτου νομίζει ὅτι κακῶς ἢ ἐγγράφησαν ἢ ἀνεγνώσθησαν δύο ὀνόματα Φαναρίου ἴσως δὲ ὁ Γαβριὴλ νὰ ἦτο Θανυμακοῦ 1. Ὁ δὲ σοφὸς καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἀθηνῆσιν Πανεπιστημίου «Σωφρ. Β. Κουγέας παραπέμπων εἰς Ρ. Placido illustrazione di tre diplomi Bizant Napoli 1862 διευκρινίζει ὅτι πρόκειται περὶ δύο ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν «Φαναρίου» τοῦ Θεσσαλικοῦ καὶ Φαναρίου Πελοποννησιακοῦ 2. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Πελοποννήσῳ ὑπῆρχον δύο περιοχαὶ μὲ ὄνομα «Φανάριον» ἐν Τροιζηνίᾳ καὶ ἐν Μεσσηνίᾳ ἢ μία ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια ἀνήκει εἰς μίαν ἐκ τῶν δύο τούτων.

Ἄναμφιβόλως πρόκειται περὶ δύο ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν ὡς σαφῶς δηλοῦται ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 78 κώδικος τῆς κατὰ Χάλκην Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ 1645 ἔτους ἐν ᾧ ἀναφέρεται «Ἀρχιεπισκοπὴ Φαναρίου», ὀγδόῃ τῇ τάξει καὶ «Ἐπισκοπὴ Φαναρίου ὑπὸ τὸν Λαοῖσις» 3.

Ἐπομένως τὸ Θεσσαλικὸν Φανάριον εἶναι ἡ Ἐπισκοπὴ, ἐν ᾧ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Φαναρίου δέον νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὰ ἐν Πελοποννήσῳ Φανάρια ἢ εἰς τὸ ἐν Ἠπειρίῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἀναφέρεται ὡς Ἐξαρχία τὸ ἐν Μεσσηνίᾳ Πελοποννησιακὸν Φανάριον 4 ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι εἶχεν ἐπισημότητα Ἐκκλησιαστικὴν, δέον εἰς τοῦτο μᾶλλον νὰ ἀποδοθῇ ἢ Ἀρχιεπισκοπὴ Φαναρίου ἢ κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἀναφερομένη. Διότι πολλάκις ἢ ἔννοια Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ Ἐξαρχίας ταυτίζονται ὡς μὴ ὑπαγομέναι ὑπὸ Μητροπολίτην ἀλλ' ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν Πατριάρχη. Ἄλλως τε ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς αὐτῆς Συνόδου ὑπογράφεται καὶ «ὁ Δαμαλῶν καὶ Πολυφέγγου Ἰωάσαφ» εἰς ἣν θὰ ὑπήγετο τὸ ἕτερον Πελοποννησιακὸν Φανάριον τὸ ἐν Τροιζηνίᾳ, ἦτις Τροιζηνία λεγομένη καὶ Πεδιάς ἀπετέλει κατόπιν τὴν Ἐπισκοπὴν «Δαμαλῶν καὶ Πεδιάδος» 5. Ἐκ τῶν ὑπογραφόντων δὲ τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν ἔτει 1565 Συνόδου, ὁ Φαναρίου Γρηγόριος ὑπογράφων εὐθύς μετὰ τοῦ «Δαμαλῶν καὶ Πολυφέγγου» εἶναι τοῦ ἐν Μεσσηνίᾳ Φαναρίου, ὁ δὲ «Φαναρίου Γαβριὴλ» 6 ὑπογράφων καὶ σύμψηφος τυγχάνων τοῦ γείτο-

1. Ν. Α. Βέη Ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 82 κώδικος Μετεώρων ἐν Βυζ. Χρον. Πετρουπ. τ. 20 σελ. 59 ὑπόσημ.

2. Σ. Κουγέα ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 27 ὑπόσημ.

3. Πρβλ. Περιοδ. «Ὁρθοδοξία» Κωνσ(ἀ)λεως τευχ. 32 σελίς 235—36.

4. Τουρκογραΐτσια ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 177.

5. Χρυσοστόμον Παπαδοπούλου, Α αἱ Ἐπαρχίαι τοῦ Πατρ. Κωνσταν(ἀ)λεως Ἀθ. 1923 σελ. 20 καὶ Ὁρθοδοξία τ. 32 σελ. 236.

6. Μ. Le Quien ἐνθ. ἄνωτ. τ. α σελ. 1121.

ὡς τοῦ Ἐπισκόπου Οὐρακίου ἦτο τοῦ Θεσσαλικοῦ Φαναρίου¹. Αὐτοιαυτὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτει τάξις ἵνα οἱ Ἀρχιερεῖς ἐν συνελεύσεσιν ὑπογράφωσι κατὰ Θέματα. Κατὰ ταῦτα δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι Ἐπίσκοποι τοῦ Θεσσαλικοῦ Φαναρίου μὲ ὄνομα Γρηγόριοι ἐξημερίσαν δύο ἐν μικρῷ χρονικῷ διαστήματι, ἐφ' ὅσον ὡς βεβαιούμεθα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἰω. Σακελλίανος² ἀναγράφεται ἐν χειρογράφῳ Γρηγόριος τὸ 1571 καὶ ἐν ἑτέρῳ χειρογράφῳ Γρηγόριος χειροτονηθεὶς τὸ 1584 ὡς προαναφέραμεν, πλὴν ταυτοχρόνως περίπου ἦτοι τὸ 1565 ἀναφαίνεται καὶ ἕτερος Φαναρίου Γρηγόριος ὑπογράφων τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ πατριάρχου Ἰωάσαφ Β' συνόδου τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ὅμοιου Φαναρίου. Οἱ δὲ δύο Γρηγόριοι τοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ Φαναρίου ὑπῆρξαν ἐν συνεχείᾳ, προηγείται δὲ ὁ Γαβριήλ καὶ οὐχὶ μεσολαβεῖ αὐτῶν. Ἡ γνώμη δὲ τοῦ Le Quien ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς Ἐπισκοπῆς Φαναρίου ἐν Θράκῃ εἶναι ἐσφαλμένη 3.

Ὡς προαναφέρομεν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν δύο Μητροπόλεων «Φαρσάλου καὶ Φαναρίου» διέλαμψαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ ἄλλαι Ἐπισκοπαί. Αὐταὶ σποραδικῶς ἀναφαίνονται ἐν τοῖς διαφόροις καταλόγοις ἐπὶ βραχὺ τινὲς διάστημα διαλάμψασαι.

Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μητροπόλεως Φαρσάλου ἀναφαίνεται ἡ Ἐπισκοπὴ «Σκοτούσης καὶ Μοσχολορίου»⁴. Σήμερον ἐν μὲν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων κεῖται ὁ τέως δῆμος Σκοτούσης, ἐν δὲ τῇ Ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης τὸ χωρίον Μοσχολορίου. Περὶ τοῦ Μοσχολορίου ἀναγράφει Μελέτιος ὁ Ἀθηνῶν⁵ «Κώμη Μισδάνι πόρῳ τῆς Τρίκκης εἰς διάστημα ὠρῶν δύο, κατὰ τὴν λεωφόρον τὴν εἰς Μοσχολοῦρι ἄγουσαν, εἰς τῆς ὁποίας τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγ. Ἀποστόλων εἶναι λίθος ἔχων Ἰαπέα ἐσχηματισμένον καὶ ἄνω αὐτοῦ ἐπιγραφὴν τοιαύτην. «Κεῖντα Ἀφροδίσειν τὸν ἑαυτῆς ἄνδρα μνήμης χάριν ἀνέθηκεν, Ἡρῶς χρηστὴ χεῖρε». Χωραίται κοινῶς Μοσχολοῦρι πόλις ποτὲ πλησιόχωρος μὲ τὴν Μητρόπολιν, τὰ νῦν κώμη καὶ τόπος ὅπου γίνεται ἡ δημοτελὴς πανήγυρις διὰ τὰς παντοδαπὰς πραγματείας περὶ τῆς τοῦ 10 Μαΐου μηνὸς ἀνά ἔτος». Ἀναγράφει δὲ προσέτι «Σκοτούσα μὲ θρόνον Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Λαρίσσης». Περὶ τῆς Ἐπισκοπῆς ταύτης ὁ Π. Ἀραβαντινὸς⁶ ἀναγράφει ὅτι συνεχωνεύθη μὲ τὴν Μητρόπολιν Λαρίσσης ἄγνωστον πόθεν ἔχων τὴν πληροφορίαν. Ἐξ ἄλλου ἀμφίβολου εἶναι ἂν τὸ σημερινὸν χωρίον Μοσχολοῦριον τῆς

1. Π. Ζερλέντη αἱ Μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως κτλ. Ἀθ. 1922 σ. 14.

2. Ἐνθ. ἀνωτ. Κατάλ. χειρόγρ⁷ σελ. 114 καὶ 121.

3. Ἐνθ. ἀνωτ.

4. Ζωσιμᾶ Ἐσφιγμέντου Ἡμερολ. Φῆμη 1888 σελ. 145 Σκοτούσα ἡ Σκοτούσσα, ἀρχαία ὄχυρά πόλις τῆς Θεσσαλικῆς Πελασγιώτιδος οὐ μακρὰν τῶν Κυνῶν κεφαλῶν, ἐνθα ἐπὶ λόφου κεῖνται τὰ ἱερεῖα αὐτῆς. Ἐνταῦθα ὁ Πελοπίδας ἐνίκησεν τῷ 365 π.Χ. Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον, ὅστις μετὰ 5 ἔτη ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ κατέσφαξεν τοὺς κατοίκους. Ὁ δὲ Φλαμινίνος τὸ ἔτος 197 π.Χ. κατετρόκωσε Φίλιππον τὸν Ε' (πρβλ. προχείρως Ἐγκυκλιον. Λεξικὸν Μπαρτ σελ. 345).

5. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 388.

6. Ἡπειρ. Χρον. τ. β σελ. 93.

Ἐπαρχίας Καρδίτσης εἶναι ἡ τότε Ἐπισκοπὴ Μοσχλουρίου ὡς ἀναγράφει ὁ Ζωσιμῆς Ἐσφιγμένιτης ἔνθ' ὃ ὁ Ν. Γιαννόπουλος ἀναγράφει ὅτι τὸ Μοσχλοῦρι ἀφικεῖται τῆς Λαρίσεως τρεῖς ὥρες καὶ μέχρι τοῦ 1899 ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Δημητριάδος ὃ πρόκειται συνεπῶς περὶ ἄλλου Μοσχολουρίου. Ὑπάρχει ὅμως ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φαρσάλων οὐχὶ μακρὰν τῆς Σκοτούσης πλησίον τοῦ χωρίου Λουβλατὰν τοποθεσία Σκλάρη καὶ πιθανὸν τοῦτο νὰ εἶναι τὸ Μοσχλοῦρι κατὰ παραφθορὰν γενόμενον «Σκλάρη». Τὸ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Καρδίτσης δύωρον ἀπέχον τῆς πόλεως Καρδίτσης χωρίον Παλαιόκαστρον εἶναι ἡ ἀρχαία πόλις «Μητρόπολις», ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Μ. LeQuien ὡς ἔδρα Ἐπισκοπῆς, ἀπαντᾶται δὲ «Μαρκελῖνος Ἐπίσκοπος πόλεως Μητροπόλεως» εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Χαλκιδόνι Συνόδου ἔτει 451³. Γράφει δὲ καὶ ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν «Μητρόπολις οὕτω ποτὲ λεγομένη μεταξὺ οὔσα τῶν Γόμφων καὶ τῶν Φαρσάλων»⁴. Τοπογραφικῶς ὅμως ἡ πληροφορία τοῦ Μελετίου δὲν εὐδοοῦται.

Ἐτέρα Ἐπισκοπὴ ἀναφαίνεται ἡ τῶν Γόμφων τὸ σημερινὸν Μουζάκιον τοῦ τέως δήμου Γόμφων τῆς Ἐπαρχίας Καρδίτσης. Μέχρι σήμερον ὑπάρχει ἔξωθεν τῆς καμπούλεως τοποθεσία ὀνομαζομένη «Ἐπισκοπὴ» ἐν ἣ ὑπάρχουσι κιονόκρανα καὶ ἄλλα λείψανα Ναοῦ. Ὁ Μελέτιος συγχίζει τοὺς Γόμφους μὲ τοὺς Σταγούς τὴν σημερινὴν Καλαμπάκαν γράφων «Γόμφαι κοινῶς Σταγαὶ πόλις ποτὲ τῆς Ἐστεώτιδος εὐρισκομένη εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἡπείρου, τὴν ὁποίαν πόλιν πρωτρευρίσκουν ἐκεῖνοι ὅπου ἔρχονται ἐξ αὐτῆς διὰ τοῦ Πίνδου ὄρους. Εἶναι τετιμημένη μὲ θρόνον Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Λαρίσεως, περὶ αὐτὴν εἶναι τὰ μοναστήρια Μετέωρα, ἡ κόμη αὐτὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων λέγεται Καλαμπάκα»⁵. Ἡ σύγχυσις ὡς πρὸς τὰς τοποθεσίας εἶναι προφανῆς διότι ὑπάρχουσι δύο ὁδοὶ καὶ σήμερον ἔτι διὰ τοὺς ἐξ Ἡπείρου πρὸς τὴν Θεσσαλίαν κατερχομένους διὰ τῆς Πίνδου. Ἡ μία διὰ τοῦ Ὀρεινοῦ τέως δήμου Ἀργιθέας κατέρχεται εἰς τοὺς Γόμφους τὸ σημερινὸν Μουζάκιον, ἡ δὲ ἕτερα διὰ Μετσόβου κατέρχεται εἰς τοὺς Σταγούς τὴν σημερινὴν Καλαμπάκα.

Ἄλλαι Ἐπισκοπαὶ εἶναι ἡ «Σμοκόβου» ἔνθα αἱ γνωσταὶ Θερμοπηγαὶ ἐν τῷ ὄρει τῆς Πίνδου. Ἐτέρα δὲ ἡ «Χαρμένων» χωρίον νῦν πλησίον τοῦ Φαναρίου, ἀμφότεραι ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ αἰῶνος μέχρι τῶν χρόνων Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος ἀναφαινόμεναι⁶.

Ἐτέρα Ἐπισκοπὴ εἶναι ἡ «Ραδοβισιδίου» ἣτις ἤκμασεν ἐπὶ αἰῶνας, καὶ ἀπαντᾶται μὲ ὀνόματα Ἐπισκόπων εἰς ὅλους τοὺς γνωστοὺς καταλόγους, συνηνώθη δὲ μὲ τὴν Καλλιδρομίου μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, διχοτομηθεῖσα διὰ τῶν ὀρισθέντων συνόρων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Μεταξὺ τῶν χωρίων Βραγιανᾶ τῆς Ἀργιθέας καὶ Ἀραχοβίτσης,

1. Ἐνθ. ἀνωτ.

2. Ἐνθ. ἀνωτ. ὑποσ. σελ. 281.

3. Σπυρ. Μήλια ἔνθ. ἀνωτ. τ. β σελ. 161.

4. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 388.

5. Μελετίου ἔνθ. ἀνωτ. σελ. 388.

6. Ράλλη καὶ Ποτλῆ τ. 5 σελ. 482.

ὑπάρχει τοποθεσία μὲ ἀρχαίον Ναΐσκον ὀνομαζομένη μέχρι σήμερον «Ἐπισκοπή» ἐνθα ἦτο ἡ κατοικία τοῦ Ῥαδοβισιδίου παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελώου. Ὁ Ῥαδοβισιδίου Καλλίνικος ἀναγράφεται ἐν ἐπιγραφῇ τῆς Μονῆς Βραγιάων δημοσιευθείσης παρ' ἡμῶν, ὡς δαπανήσας διὰ τὴν ἰσότηρσιν του Ναρθηκῶς ἐτεὶ 1797.

Ἐπιμαχὸν ζήτημα ἀναφαίνεται περὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας Ἐπισκοπῆς «Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης» ἥτις συγχίζεται μὲ τὴν Ἐπισκοπὴν «Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων».

Ἐν τῷ ὄρεινῳ τέως δήμῳ Μενελαΐδος τῆς Ἐπαρχίας Καρδίτσας ὑπάρχει τὸ χωρίον Ῥενδίνα ἀριθμοῦν ἤδη 400 οἰκογενείας, μία δὲ ὥραν μακρὰν ἢ Ἱερὰ Μονὴ Ῥενδίνης 1.

Περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν ὀνομάτων Λιτῆς καθὼς καὶ Ῥενδίνης ἔχομεν τὰς ἐξῆς εἰδήσεις.

Ὁ Μελέτιος Ἀθηνῶν γράφει ὅτι ὁ Στρυμὼν ἐκαλεῖτο Ῥενδίνα «ἀπὸ τῆς Ῥενδίνης ποτὲ Ἐπισκοπικῆς πόλεως» 2. Ὁ δὲ M. LeQuien 3 ἀναφέρει περὶ τοῦ ὀνόματος Λιτῆ «Λιτὴ πόλις Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ πλησίον ἰδρυμένου Ἱεροῦ Λιτοῦς». Συνεπῶς ἀμφότερα τὰ ὀνόματα Λιτῆ καὶ Ῥενδίνα τοποθετοῦνται ἐν Μακεδονίᾳ, ἐκεῖ συνεπῶς δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν ὅ,τι ἔκειτο καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ «Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης», ἐν ᾧ ἐν τῇ κομπολίᾳ Ῥενδίνα τὴν καὶ σήμερον κειμένην ἐν τῷ τέως δήμῳ Μενελαΐδος τῆς Θεοσώστου παροικίας ἡμῶν δεόν νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν Ἐπισκοπὴν «Λιτσᾶς καὶ Ἀγράφων» ἢ τὴν Ἐπισκοπὴν «Θαυμακοῦ». Συνεπῶς σφάλονται οἱ ταυτίζοντες τὰς δύο Ἐπισκοπὰς «Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης καὶ «Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων», ὁ Ἀμασειᾶς οὐ δὲν εἶδον τὸ δημοσίευμα, ὁ Γιαννόπουλος 4 ὅστις ἀναγράφει ἐν κεφαλαίῳ «Ἐπισκοπὴ Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης ἢ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων», ὁ Ἀραβαντινὸς 5 καὶ εἷτις ἄλλος. Ὁ Μητροπολίτης Τριφυλίας Ἀνδρέας δὲν διευκρινίζει μὲν τὰς δύο Ἐπισκοπὰς, τοποθετεῖ ὅμως ὀρθῶς τὴν Ἐπισκοπὴν «Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης» ἐν Μακεδονίᾳ 6.

Ἀποδείξεις ἵνα μορφώσωμεν γνώμην ποῦ ἔκειτο ἢ ἐν λόγῳ Ἐπισκοπῇ ἐν Θεσσαλίᾳ ἢ ἐν Μακεδονίᾳ ἔχομεν πολλάς. Ὁ LeQuien καὶ ὁ γεωγράφος Μελέτιος ὡς προαναφέραμεν ἀμφότεροι τοποθετοῦσι τὴν Λιτὴν ὡς καὶ τὴν Ῥενδίνα ἐν Μακεδονίᾳ τὴν δὲ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Πίνδῳ. Ἐξ ἄλλου ἢ μὲν Ἐπισκοπὴ «Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων» 7 ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν. Λαρίσσης δῶτι εἰς αὐτὴν τὴν περιφέρειαν εὗρισκετο 8, ἢ δὲ «Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης» ὑπήγετο

1. Le Quien Χριστ. Ἐπιγραφαὶ ἐν τῇ Πινδικῇ χώρᾳ ἐν Ἀρμονίᾳ τ. γ' σελ. 62. Ἰωακείμ Σπετσιέρη Ἐπιγραφαὶ ἐν Δελτ. Χριστ. Ἀρχαιολ. Ἐταίρ. τ. Πον σελ. 68 καὶ ἡμετέραν διατριβὴν ἐν «Θεολογία» τ. ΚΓ' καὶ ἰδιαιτέρως Ἀθ. 1929 σελ. 23.

2. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 39.

3. Ἐνθ. ἀνωτ. τ. β σελ. 98.

4. Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 302.

5. Ἐνθ. ἀνωτ. τ. β σελ. 93.

6. Ἐν Ἱ. Συνδέσμῳ 1917 ἀρ. 281.

7. Πρὸβλ. Ν. Ι. Γιαννοπούλου ἐν Ἱερῷ Συνδέσμῳ ἀρ. 278.

8. Ράλλη καὶ Ποτλῆ τ. 5 σελ. 478, 482.

εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ¹ πλησίον τῆς ὁποίας ἔκειτο. ² Ἦτο δὲ ἡ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἀρχαιότερα Ἐπισκοπὴ τῆς Λιτῆς καὶ Ρενδίνης, ³ ἀναφερομένη ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ 8ου αἰῶνος ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ ⁴, εἶσα δὲ αὐτῆς ἀρχαιότερον ἦτο ἡ ἱστορικὴ κωμοπολις Φουρνὰ ὕστερον δὲ τὸ Καρπενήσιον, ⁵. Ἀποτελέσασα τὴν Ἐπισκοπὴν Καλλιδρομίου. ⁶. Προσέτι ἀπαντῶμεν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνόδου ἡμῶν καθήρεσε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ Β' ἔτει 1566 ὑπογραφομένους «Ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Δημητριάδος Θεόφιλος ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων», ἐν συνεχείᾳ δὲ «Ταπεινὸς Ἐπίσκοπος Ρενδίνης Δαμασκηνὸς ἔχων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Σερβίων». Ἦτοι ὁ Δημητριάδος ἦτο σύμψηφος τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Θέματι ἐδρευόντος «Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων» ὡς ἐσυνηθίζετο, ὁ δὲ Ρενδίνης σύμψηφος πάλιν τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ Θέματι Ἐπισκόπου Σερβίων. Οὗτος δὲ ὁ ἀναφερόμενος Ἐπίσκοπος Ρενδίνης Δαμασκηνὸς εἶναι ὁ περίπυστος ὑποδιάκονος Στουδίτης διαπρεπῆς θεολόγος τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐκλεκτὸς συγγραφεὺς ⁷. Ἀλλὰ καὶ ἐκ δύο ἔργων του ἔχομεν ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ «Λιτῆς καὶ Ρενδίνης» ἔκειτο ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ «Δαμασκηνοῦ Ἐπισκόπου Ρενδίνης διάλεξις μετὰ τοῦ Ἡγουμένου τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας ἥτοι ταλανισμὸς κατὰ τῶν νῦν τῆς Ἑλλάδος Ἐπισκόπων» ⁸, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ Μονὴ Ἁγίας Ἀναστασίας κεῖται ἐν Μακεδονίᾳ καὶ πιθανὸν δὲ ἔργον του «παραίνεις πρὸς τοὺς θέλοντας σωθῆναι μοναχοὺς», ὑπογράφεται «Λιτῆς καὶ Ρενδίνης Δαμασκηνὸς καὶ Πρόεδρος Πολυανῆς» ὅπερ δηλοῖ ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς κατ' ἐπίδοσιν διώκει καὶ τὴν ἐν τῷ ἰδίῳ ἐκκλησιαστικῷ Θέματι κειμένην γειτονικὴν του Ἐπισκοπὴν Πολυανῆς τῆς Μακεδονίας, ἴσως τιμῆς ἔνεκεν ὡς ἐσυνειθίζετο εἰς διαπρεπεῖς Ἱεράρχας νὰ ἐκχωροῦνται πρὸς διοικήσιν Προεδρικῶς καὶ ἕτεραι Ἐπισκοπικαὶ περιφέρειαι. ⁹ Μηδὲ ἦτο δυνατόν ἐὰν ὁ Δαμασκηνὸς ἦτο Ἐπίσκοπος τῆς Θεσσαλικῆς Ρενδίνης νὰ διοικῆ τὴν μακρὰν κειμένην ἐν Μακεδονίᾳ Ἐπισκοπὴν Πολυανῆς. Πλὴν ὅμως τούτων ὅλων ἔχομεν καὶ ἀποδείξεις ὅτι ἡ Θεσσαλικὴ Ρενδίνα ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Θαυμακοῦ. Ἐν τῷ Κώδικι τῆς Μητροπόλεως Λαρίσσης ὁμοίως ἀναφέρεται ὅτι ἡ Μονὴ Ρενδίνης ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Θαυμακοῦ ¹⁰. Καὶ αἱ ὑπάρχουσαι δὲ ἐπιγραφαὶ ἔν τε τῇ Μονῇ καὶ τῇ κωμοπόλει

1. Γιαννοπούλου ἐνθ. ἀνωτ. 1917 ἀριθ. 289.

2. Ράλλη καὶ Ποτλῆ ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 478.

3. Χρυσάνθου Συνταγμάτιον ἐνθ. ἀνωτ. σελ. οβ.

4. Τουρκογραίτσια ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 170.

5. Ἰω. Βορτσέλα ἡ Φθιώτις Ἀθ. 1907 σελ. 394. Χertzberg μετάφρασις Καρολίδου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 537. Δελτ. Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἐταιρ. τ.β σελ. 113

6. Κ. Οἰκονόμου τὰ Σωζόμενα Ἐκκλ. Τόμ. β' σελ. 48.

7. Χρυσοστόμου Παλαδοπούλου περὶ χρονογραφίας ἐν Ἐκκλ. Φάργ Ἀλεξανδρείας τ. Θ. σελ. 410.

8. Λέξεν ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 98.

9. Ἡλ. Ἀλεξανδρίδου ἐν Ὁρθοδοξίᾳ Κωνσταντινουπόλεως τεύχος 20 σ. 341 τεύχος 22 σελ. 478 καὶ ἐξ.

10. Κ. Δυοβουνιώτου ἐνθ. ἀνωτ. ἀριθ. 278.

Ρενδίνης ἐνῶ οὐδαμοῦ ἀναφέρουσιν Ἐπίσκοπον Ῥενδίνης ἀναφέρονται ὅμως Ἐπίσκοπον Θαυμακοῦ.

Δημοσιεύων Ἐπιγραφὰς Μονῶν καὶ Ἐξωκκλησιῶν ἐν τῇ «Θεολογίᾳ», προκειμένου περὶ Ρενδίνης ἔγραφον «Περίεργον εἶναι ὅτι τὸν Καθηδρικὸν Ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Ρενδίνης ἔδρας οὐσης Ἐπισκοπῆς, ἐνεκαινίασεν ὁ Θαυμακοῦ ὡς καὶ τοῦ παρακειμένου χωρίου «Χωταίνας», ἡ ὑπολαμβάνων τὴν Θεσσαλικὴν Ρενδίναν ὡς ἔδραν Ἐπισκοπῆς. Διότι ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Ἁγίας Τραπέζης ἀναγράφεται ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Θαυμακοῦ Ζωσιμᾶς τῇ 8 Ἰουλίου 1722, ἐτέλεσε τὰ Ἐγκαίνια τοῦ καθεδρικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς κόμης Ρενδίνης, ὡς καὶ τοῦ παρακειμένου *μαχαλᾶ* Χωταίνης. Διεσώθη δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ Ναῷ Ἀρχιερατικὸν Λειτουργικὸν βιβλίον ὅπερ ὡς ἀναγράφει ἔτει 1721 ἔδωρήθη τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπὸ τοῦ Θαυμακοῦ Ζωσιμᾶ. Ἐν τῷ Ναῷ δὲ τῆς Μονῆς Ρενδίνης μεταξὺ ἄλλων *ἐνθυμήσεων* ἐπὶ τοῦ τοίχου γεγραμμένων, ἃς ἐδημοσιεύσαμεν ὑπάρχει καὶ ἡ ἐξῆς «1793 Ἰουλίου πρώτη ἦλθεν ὁ μητροπολίτης διούσιος λαρίσης μαζί με τὸν νέων πατρῶν καὶ τὸν *Θαυμακοῦ*».

Περίεργως ὅμως ἐν τοῖς Ναοῖς τῆς Μονῆς καὶ τῆς κόμης Ρενδίνης, ὑπάρχουσιν Ἐπιγραφαὶ ἃς ἐδημοσιεύσαμεν, καὶ ἐξ ὧν ἠδυνάμεθα νὰ πληροφορηθῶμεν ἀφοῦ ἀναφέρουσιν ὀνόματα Ἐπισκόπων, ταῦτα ὅμως εἶναι ἀνευ τίτλων. Ἀναγράφεται δὴλ. «Ἀρχιερατεύοντος Παλατίου» ἄλλαχοῦ «Ἀρχιερατεύοντος Ζαχαρίου» ὁμοίως «Ἀρχιερατεύοντος Ζωσιμᾶ», ἐπίσης «ἐπὶ Ἀρχιερέως Ἰακώβου», καὶ μόνον ὡς προαναφέραμεν ἐπὶ τῆς στήλης τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ Ναοῦ Ἁγ. Γεωργίου ἀναγράφεται ὁ «Θαυμακοῦ Ζωσιμᾶς» ὡς τελέσας τὰ Ἐγκαίνια, εἰς οὐδεμίαν δὲ ἐπιγραφὴν ἀναφέρεται Ἐπίσκοπος Ρενδίνης. Ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἐνώσεως τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔτει 1882 ἡ περιφέρεια τῆς Ρενδίνης ὑπήγετο εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Θαυμακοῦ.

Αὐτὰς ὅλας τὰς ἐνδείξεις ἔχομεν ὥστε νὰ δεχώμεθα ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ «Λιτῆς καὶ Ρενδίνης» ἔκειτο ἐν Μακεδονίᾳ ἐξ οὗ καὶ ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, οὐδεμίαν ἔχουσα σχέσιν μετὰ τὴν Θεσσαλικὴν κόμην Ρενδίναν ἣτις ἦτο εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἐπισκοπῆς Θαυμακοῦ, ὑπαγομένης ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Λαρίσης, ὡς ὑπήγετο καὶ ἡ πλησίον Ἐπισκοπὴ «Λιτῆς καὶ Ἀγοράων», ἐντελῶς ἄσχετος οὕσα μετὰ τὴν Μακεδονικὴν Ἐπισκοπὴν «Λιτῆς καὶ Ρενδίνης».

Τῆς παρουσίας μελέτης τὴν συμπλήρωσιν ἐπιφυλασσόμεθα Θεοῦ εὐδοκοῦντος, διότι πολλὰ εἰσέτι θὰ ὑπάρχωσιν ὀνόματα λανθάνοντα Ἐπισκόπων ὡς καὶ ἄλλα περιστατικά, διὰ τῆς ἐπισταμένης ἐρευνῆς τῶν διαφόρων πηγῶν καὶ τῶν Ἐπιγραφῶν τῶν ἐν τῇ πεδιάδι Καρδίτσης κειμένων ἀρχαίων Ναῶν, ὧν εἰσέτι δὲν ἀντεγράψαμεν, ἐν ᾧ ἐμελετήσαμεν καὶ ἐδημοσιεύσαμεν πάσας τὰς Ἐπιγραφὰς τὰς ἐν τῇ Πινδικῇ χώρᾳ κειμένας. Μακρὰν μένοντες τῶν Βιβλιοθηκῶν στερούμεθα χρόνου τὸ γενῆν πρὸς πληρεστέραν ἐρευναν, ἣν δυνατόν ἵνα ποιήσωμεν εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Ἐν Ἀθήναις κατ' Ἀπρίλιον 1929

† Ὁ Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων ΙΕΖΕΚΙΗΛ